

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 349.41(477)(091)

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ АНЕКСІЇ КРИМУ ДО СКЛАДУ РОСІЇ В 1783 р. ТА В 2014 р.

RELATIVELY-LAW ASPECT ANNECTION OF CRIMEA IN THE CONSTITUTION OF RUSSIA IN 1783 YEAR AND 2014 YEAR.

Ванісв Е.С.,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права; історії політичних і правових учень
юридичного факультету*

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті аналізуються та порівнюються юридичні механізми приєднання Криму до складу Росії у 1783 р. та у 2014 р. Автором досліджуються нормативно-правові акти, міжнародні документи, які були порушені або використані Росією для легітимації процесу анексії півострова. Виділяються тенденції та можливі наслідки, до яких може призвести здійснена анексія, для сторін конфлікту.

Ключові слова: Крим, Росія, анексія, нормативно-правовий акт, міжнародні правовідносини.

В статье анализируются и сравниваются юридические механизмы присоединения Крыма в состав России в 1783 г. и в 2014 г. Автором исследуются нормативно-правовые акты, международные документы, которые были нарушены или использованы Россией для легитимации процесса аннексии полуострова. Выделяются тенденции и возможные последствия для сторон конфликта, к которым может привести осуществленная аннексия.

Ключевые слова: Крым, Россия, аннексия, нормативно-правовой акт, международные правоотношения.

In the article we analyse and compare the law mechanisms annexation of Crimea in the constitution of Russia in 1783 year and 2014 year. Author investigated the legal acts, international documents which was broke or used by Russia for legitimization of process peninsula annexation. Distinguished the tendencies and possible outcomes for the party of conflict which can lead the realized annexation.

Key words: Crimea, Russia, annexation, legal act, international law relationships.

Актуальність теми. У своїй історії багатонаціональний Крим як мав свою державність, так і входив до складу інших країн. Останні 22 з половиною роки він входив до складу України (за часів СРСР – УССР) у статусі Автономної республіки. Проте з кінця лютого 2014 р. ситуація почала різко загострюватися, що призвело до сепаратистського перевороту в регіоні, вводу на територію Криму російських збройних військ, і далі – до анексії півострову до складу Російської Федерації всупереч усім міжнародним договорам. Цей випадок вже мав історичну аналогію – 8 квітня 1783 р. Кримське ханство було анексоване та приєднане до складу Російської імперії. У межах статті ми спробуємо дослідити правові аспекти здійснення процесу анексії Криму в 1783 р. та в 2014 р. для кращого усвідомлення сьогоденних подій, які кожна із зацікавлених сторін намагається трактувати по-своєму.

Стан дослідження теми. Приєднання Криму до складу Російської імперії широко досліджувалося дорадянськими та радянськими вченими, а також кримськими вченими. Здебільшого воно зображувалося в позитивних тонах і було позбавлене об'єктивності висвітлювання, оскільки зумовлювалося відповідним державним і соціальним запитом. Російське населення вороже й негативно сприймало

кримських татар. Ученими агресор представлявся як визволитель, кримськотатарське автохтонне населення, яке мало майже 400-річні традиції державності, – як хижі та відсталі. У статті за допомогою аналізу міжнародних нормативно-правових актів, на підставі яких було здійснено правочини, спробуємо дати об'єктивну історико-правову та порівняльну оцінку вказаним подіям.

Мета статті – зробити історико-правовий та порівняльний аналіз процесу анексії Криму Росією в 1783р. та в 2014 р.

10 липня 1774 р. згідно з арт. 3 Кучук-Кайнарджийського договору Кримське ханство звільнилося від васалітету Туреччини [1, с. 959], отримавши так звану «незалежність». П. Надинський відмічав: «Кримське ханство... через економічну відсталість та відсутність внутрішньої політичної згуртованості серед народу не могло зберегти свою державну незалежність» [2, с. 91]. Перебуваючи у васальних відносинах з Османською імперією, Кримське ханство протягом усієї своєї історії провадило цілком незалежну від Стамбула політику, адже іслам був нетерпимим до відносин рабства, нерівноправної підлеглості. Вони мали спільну систему права, оснований на шариаті – з відмінностями та місцевими особливостями, притаманними кожному мусуль-

манському народу. Турецький султан не втручався в політику кримського хана без необхідності. Отже, можна стверджувати, що відносини васалітету жодним чином не впливали на юридичну незалежність Кримського ханства. Із самого початку нова «незалежність» носила штучний характер. В арт. 3 зазначалося: «Всі татарські народи: кримські, буджакські, кубанські... без від'єднання від обох імперій мають бути визнані вільними й повністю незалежними від усякої сторонньої влади, проте перебувати під самодержавною владою власного хана... який керує ними за старовинними їх законами та звичаями, не звітуючись ні в чому жодній сторонній державі; і для цього ані російський двір, ані Отоманська Порта не повинні вступати як у вибрання та возведення згадуваного хана, так і в домашні, політичні, цивільні та внутрішні їх справи під жодним виглядом, проте визнавати і почитати татарську націю у політичному і цивільному стані» [1, с. 959]. Порушуючи норму цього положення, російська влада всіляким чином втручалася в діяльність кримського хана, нав'язуючи йому свою волю, використовуючи його слабкості та політичні труднощі, які і створювала за допомогою російської агентури, у власних інтересах. В історії Криму відкрилася нова сторінка. Маніфестом від 8 квітня 1783 р. Кримське ханство анексувалося та приєдналося до території імперії [3, с. 897]. Уже саме його прийняття суперечило вищезгаданій нормі. У міжнародному документі зазначалося, що кримський хан мав право вільно виконувати свою владу в державі, тобто ханство оголошувалося суверенною державою. Яким чином потім російська влада ще до анексії могла вважати Крим частиною своєї імперії й силою зброї доставляти свободу місцевому населенню, про яку воно її ніколи офіційно не прохало? Крім того, пізніше, в ордері від 20 липня 1784 р. князь Г. Потьомкін наказував баронові Ігельштрому під час спілкування з ханом Шагін Гіреєм (який тоді вже перебував поза межами Криму і знаходився у званні хана суто формально – авт.) застосувати наступну формулу: «Монархиня, звівши його на ханство, нічого не зволила залишити до збереження його на цьому місці й до утримання в цілості тодішнього буття області татарської» [4, с. 298]. Ця колізія норм яскраво свідчила про лицемірно-штучний характер обіцяної волі, про значущість міжнародного акта лише в частині, задовольняючій переможця, де він дбав лише про забезпечення власних цілей, а не про заможність Криму. Як можна говорити про встановлення спокою в регіоні, коли всією наступною діяльністю російська влада лише вносила смуток серед мешканців, утискуючи їх? Хоча Маніфестом було обіцяно охорону та дотримання прав місцевих народів, ця норма також виявилася фіктивною. Російська політика суттєво різнилася від колись проголошеного Литвою принципу «старого не ламаємо, нового не вводимо». П. Надинський щодо цього висловився так: «Кримський півострів було повернено справжньому хазяїнові – руському народу. З'єднання Криму з Росією об'єктивно мало велике історичне прогресивне значення» [2, с. 93]. Проте яким чином

руський народ міг бути хазяїном території, на якій якщо й мешкав хтось із його представників, то в абсолютній меншості, в той час як автохтонне населення в переважній більшості, сформувавши власний етнос та державу, мешкало у Криму протягом багатьох століть, ще до заснування Кримського ханства. Крім того, звертає на себе увагу непослідовність автора, що ставить під сумнів його об'єктивність як вченого-історика: аналізуючи причини втрати незалежності Кримським ханством після оголошення умов Кучук-Кайнарджийського договору, він говорить про начебто економічну відсталість держави в абсолютному значенні (див. цитату вище – авт.), а той час як під час розмови про економічну ситуацію імперської Росії він використав формулу «царська Росія того часу, незважаючи на свою відносну економічну відсталість» [2, с. 93]. На нашу думку, це є необ'єктивним і непослідовним, оскільки автором під час згадування про однакові характеристики двох держав, без наведення фактичних даних, умисно збільшувалися недоліки однієї сторони та зменшувалися ідентичні недоліки іншої. Його позиція не сприяє формуванню в читача й дослідника всеохоплюючого незалежного бачення ситуації, а спрямовує його в русло антагонізму, протиставлення: з одного боку, розбійницьке занедбане Кримське ханство, зображене в якості агресора, з іншого – мирна, відносно відстала царська (не імперська – авт.) Росія, яка хоче повернути нібито належні їй землі, і для цього автором пояснюється дозвіл їй використовувати щодо ворога будь-які засоби. 2 лютого 1784 р. було видано указ про створення Таврійської області [5, с. 17]. У тексті закону звертають на себе увагу кілька юридичних фактів, які встановлювалися ним: фрази «віднято всякий привід до постійних непорозумінь і чвар із сусідньою Нам Отоманською імперією» [5, с. 17]; «обнадіюються між обома Імперіями мир та дружба на точній підставі трактату 1774 р. та наступних пояснюючої конвенції 1779 р. і торгового договору 1783 р., виключаючи в перших двох усі ті артикули, які за сучасного звернення татарських народів у підданство наше сили та місця мати не можуть» [5, с. 17]. На нашу думку, в обох місцях фактично йшла мова про юридичну долю Кримського ханства. Російська імперія, яка у несприятливих для себе політико-правових умовах була ініціатором проголошення незалежної від васалітету Туреччини кримської держави, відтепер, за зміни співвідношення сил після приєднання ханства до складу своєї території, в односторонньому порядку оголосила про скасування дії міжнародних договорів у тій частині, яка стосувалася державного суверенітету сусідніх народів країни. Отже, Російська імперія приєднала до свого складу кримські землі, ведучи подвійну гру. З одного боку, влада використовувала важелі й механізми міжнародних документів та угод із метою позбавити Кримське ханство опіки з боку Османської імперії. З іншого – вона використовувала складну внутрішню ситуацію у «незалежному» Криму. На чолі влади був поставлений Шагін Гірей, який цілком залежав від імператриці Катерини II і виконував

її накази, що полегшило наступне приєднання регіону. Досягнувши своєї цілі, влада знехтувала нормами міжнародних актів, анексувала Крим та зробила його частиною своєї території. Перш за все зміна керівництва й системи права з ісламської на континентальну відобразилися на ладу земельних відносин. На зламі двох систем вдалося вціліти лише декільком інститутам мусульманського права. Більшість із цікавих місцевих правових механізмів, притаманних Криму, зникли. У нових умовах їх змінили правові інститути та вимоги російського законодавства.

Із плином часу геополітичне значення Криму не змінилося. Півострів протягом трьох століть перебував у складі трьох держав: Російської імперії, Радянського Союзу та України. Позбавлений своєї державності, він завжди відіграв важливе значення у внутрішній політиці держав, мав особливе значення. На початку XXI ст. Росія знову зробила спробу анексувати Крим. Із грудня 2013 р. до лютого 2014 р. українське суспільство пережило бурхливі зміни у власному житті, правосвідомості. Було зроблено великий конструктивний крок у бік розбудови української державності на основі демократичних цінностей. Український народ як джерело влади навчився приймати важливі рішення, спільно боротися за свій вибір. На жаль, ці зміни суспільної правосвідомості далися всім ціною крові та життів синів України. З'явився шанс створити якісно нову систему влади, всього суспільного життя європейського формату. Це дуже сильно ослабило і знесило державу, відкрило її вразливі місця. Лідер партії «Русское единство» С. Аксьонов оголосив сам себе прем'єр-міністром Криму, всупереч українському законодавству та волевиявленню мешканців регіону. Після цього він звернувся до президента Росії В. Путіна із проханням про «захист» кримських росіян, звертаючись від імені всього населення Криму. Російські війська увійшли масово, без розпізнавальних знаків та без номерів на машинах. Лякаючи населення міфічними загрозами, вони методично захоплювали адміністративні будівлі одне за одним, штурмували українські збройні частини. Скидалися українські прапори, піднімалися російські. Кількість сепаратистів у регіоні невпинно збільшувалася. Встановивши із В. Константиновим диктатуру, вони розкололи суспільство. Крим опинився в окупації. Продовживши свою політику, вони оголосили, так само всупереч діючим законам, про проведення Всеукраїнського референдуму про вирішення майбутнього півострова. Дату було призначено на 25 травня 2014 р., одночасно з виборами Президента України. Потім дату було перенесено на 30 березня, а згодом – на 16 березня 2014 р. На нього було винесено лише 2 запитання: «Ви за возз'єднання Криму із Росією на правах суб'єкта Російської федерації?» та «Ви за відновлення дії Конституції республіки Крим 1992 р. і за статус Криму як частини України?». За даними самопроголошеної влади, на «референдумі» з 83,1% учасників 96,77% проголосувало за приєднання до Росії, фактично – за анексію Криму. 17 березня 2014 р. на підставі даних «референдуму» «голова» крим-

ського парламенту оголосив про прийняття Декларації незалежності Криму і про створення незалежної Республіки Крим. 18 березня 2014 р. самопроголошений уряд Криму на чолі з В. Константиновим та С. Аксьоновим у Москві із Президентом Росії В. Путіним підписали договір про приєднання Криму до складу Російської Федерації. Проаналізуємо юридичний зміст цих подій. Згідно зі ст. 69 Конституції України (далі – КУ, авт.) народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії [6]. Згідно зі ст. 73 КУ виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України [6]. Згідно з ч. 1 ст. 72 КУ Всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України або Президентом України відповідно до їх повноважень, встановлених цією Конституцією [6]. Згідно з ч. 2 ст. 72 КУ Всеукраїнський референдум оголошується за народною ініціативою за вимогою не менше трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрані не менше ніж у двох третинах областей і не менше ніж по сто тисяч підписів у кожній області [6]. Відповідно до ст. 132 КУ територіальний устрій України заснований на принципах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади [6]. Згідно з ч. 1 ст. 133 КУ систему адміністративно-територіального устрою України складають Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [6]. Згідно зі ст. 134 КУ Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України й у межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її ведення [6]. Згідно з ч. 2 ст. 135 КУ нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України та приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України й на їх виконання [6]. Таким чином, очевидно, що дії самопроголошеної кримської влади прямо суперечать нормам чинної Конституції України. Окрім того, законодавство України не передбачає правових механізмів проведення місцевого референдуму. Наразі існує лише Закон України «Про Всеукраїнський референдум» і відсутня відповідна нормативна база щодо місцевого референдуму. Це прогалина в українському законодавстві, яка не дає підстав створювати правові прецеденти. Таким чином, згідно із законодавством кримський референдум не можна визнати легітимним. Крім того, за час його проведення спостерігалось чимало порушень проти демократії і свободи прав та думки людини. Зокрема, були відсутні іноземні спостерігачі (російських не беремо до уваги), а ті, які були зазначені у списках, представляли у своїх країнах неофашистські політичні течії. На деяких дільницях спостерігачів не було взагалі. Робилися перепони для роботи преси, особливо української. Був відсутній чіткий механізм

реєстрації бажаючих виявити свою думку. Якщо особи не було у списку, для права голосу було достатньо надати паспорт та прописку. Це давало змогу не лише проголосувати на кількох дільницях, пройшовши за додатковими списками, але і брати участь у референдумі громадянам Російської федерації. Крім того, подекуди голосування відбувалося прямо на вулицях міст, у житлі мешканців, які мали фізичну здатність прийти на дільницю. Таким чином, одна особа могла «віддати» свій голос близько 5 раз: на кількох дільницях, на вулиці та вдома. Викликають сумніви й отримані в ході «референдуму» дані. Наприклад, у Севастополі з 383499 осіб (згідно з даними Управління міністерства статистики м. Севастополя за 1 листопада 2013 р.) проголосувало 474137 особи, тобто 123%. І це разом з особами, які на законних підставах не мали права голосу. Перед проведенням «референдуму» голова Меджлису кримськотатарського народу Р. Чубаров закликав співвітчизників бойкотувати референдум, що переважно більшістю кримських татар та українців і було виконано. Проте загальна кількість «проголосуваних» дорівнювала майже 97%. Можна зробити висновок, що 3% «незгодних» утискали 97%, що йде вже всупереч здоровому глузду. Отже, ми можемо вказати на наявну фальсифікацію та підробку даних нелегітимного референдуму, проведеного з порушенням демократичних принципів проведення подібних заходів. Крім того, є очевидним, що особи, які голосували, могли надати або паспорт громадянина України, або громадянина Російської Федерації. Громадянин України, який проголосував за приєднання до іншої держави, брав участь у сепаратистській діяльності, є державним зрадником згідно з діючим українським кримінальним законодавством. Викликає певні зауваження і постановка питань на референдумі. Перше питання, як і дії самопроголошеного уряду, а також учасників «референдуму», можна кваліфікувати за ч. 1-3 ст. 109, ч. 1-2 ст. 110, ч. 1 ст. 111 Кримінального кодексу України [7]. Друге запитання також не є «українським». Згідно зі ст. 10 Конституції АР Криму від 1992 р., яка вже втратила чинність, Республіка Крим самостійно вступає у відносини з іншими державами та організаціями [8], згідно з ч. 2 ст. 17 мешканці Криму можуть мати подвійне громадянство [8]. Це дало би змогу самопроголошеній владі на підставі даних «референдуму» так само прийняти рішення про приєднання до Росії. Крім того, на «референдум» не виносилося питання про незалежність Криму, а отже – це не давало підстав самопроголошеній владі на основі його результатів приймати Декларацію про незалежність Криму, а Державній Думі Російської федерації – приймати республіку Крим до свого складу в якості суб'єкта Російської Федерації на основі декларації. Ось чому результати «референдуму» не були визнані більшістю країн світу. Дії кримських злочинців-сепаратистів ми можемо назвати внутрішнім аспектом проблеми. Зовнішній аспект полягає в порушенні Російською Федерацією шляхом військового втручання на територію АР Крим як складової території

України п. 2-3 Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 р. [9]. У п. 2 зазначається: «Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують їх зобов'язання утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України, і що ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй» [9]. П. 3 наголошує: «Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключного акта НБСЄ утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином отримати будь-які переваги» [9]. Крім того, російською стороною було порушено ст. 1, 3 Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31 травня 1997 р. [10]. У ст. 1 відмічалось: «Високі Договірні Сторони як дружні, рівноправні й суверенні держави засновують свої відносини на взаємній повазі та довірі, стратегічному партнерстві та співробітництві» [10]. У ст. 3 зазначалось: «Високі Договірні Сторони будують відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску, права народів вільно розпоряджатися своєю долею, невтручання у внутрішні справи, додержання прав людини та основних свобод, співробітництва між державами, сумлінного виконання взятих міжнародних зобов'язань, а також інших загальноновизнаних норм міжнародного права» [10]. Порушивши укладені багатосторонні міжнародні договори, в яких Російська Федерація виступає країною-гарантом територіальної цілісності України, російська держава не лише поставила під сумнів весь міжнародний правопорядок, спричинивши небезпечний юридичний прецедент, але й поставила під сумнів укладення аналогічних угод між державами в майбутньому. Угода, яка не може бути ефективно забезпечена правовими механізмами практичного застосування, є дуже ризиковою для будь-якої сторони, що її укладає, що не може бути вигідним. На Крим наразі може претендувати і Туреччина. Існує думка, що Кучук-Кайнарджийський договір передбачив повернення Криму до складу Туреччини в разі оголошення незалежності чи переходу до третьої сторони. Ми не знайшли у статтях цього договору прямої норми, яка би передбачала такий акт. На нашу думку, зважаючи на те, що Росія у 1783 р. односторонньо порушила арт. 3 договору, Туреччина як правонаступниця Османської імперії має право оголосити його недійсним і зажадати від Російської Федерації повернення колишньої

території. Разом ці аспекти створили собою кризу, яка виходить далеко за межі території України. Це геополітичний конфлікт, метою якого є переслідування російською владою власних імперських амбіцій, відродження СРСР у сучасному форматі.

Висновки. Отже, на підставі аналізу здійснення Росією анексії Криму в 1783 р. та в 2014 р. можемо виявити наступні тенденції.

1. В обох випадках російською стороною було відпрацьовано тотожну схему захоплення, яка полягала в наступному: Крим під різними приводами оголошувався «незалежним»; кримське суспільство «розколювалося» російською владою та агентурою на два протилежні табори; на чолі кримської влади російська влада ставила маріонеткових осіб; у великій кількості вводилися російські війська під виглядом «захисту» місцевого населення, встановлення спокою, фактично – здійснювалася військова інтервенція; російська пропаганда оголошувала Крим «исконно русской землей».

2. Росія в односторонньому порядку порушувала міжнародні угоди, всупереч яким здійснювала свої вищезазначені наміри щодо Криму. У 1783 р. – з Османською імперією, в 2014 р. – з Україною.

Правові наслідки здійсненого акту для Криму: 1) суспільні протиріччя на півострові, зростання напруженості; 2) зміна системи законодавства, невизначеність правового статусу певних прошарків суспільства; 3) перерозподіл всіх видів власності, в першу чергу – земельної; 4) зміна правовідносин із країною, до якої Крим раніше належав, що має не лише юридичні, але й економічні наслідки.

Правові наслідки здійсненого акту для Росії: 1) приєднання до своєї території нових земель, нової адміністративно-правової одиниці; 2) розповсюдження на нову територію російського законодавства; 3) зростання рівня напруженості між Росією та країною, в якій Крим було відібрано; 4) зростання рівня міжнародної та внутрішньоросійської напруженості.

Правові наслідки здійсненого акту для України і раніше – Османської імперії: 1) втрата стратегічно важливого регіону; 2) послаблення авторитету влади у країні та міжнародному суспільстві; 3) зміна правовідносин із Кримом та своїми колишніми громадянами.

Правові наслідки здійсненого акту для Європи та світу: 1) зміна геополітичної розстановки сил; 2) зміна міжнародного правопорядку; 3) виникнення небезпечного міжнародного прецеденту; 4) зростання рівня міжнародної напруженості, що може спричинити нову економічну або військову кризу; 5) отримання у вигляді Росії агресивного сильного небезпечного супротивника, який спроможний зазіхнути на встановлений всесвітній правопорядок та право низки народів на самовизначення.

Таким чином, правовий феномен анексії Криму до складу Росії полягає в насильницькому, збройному приєднанні території регіону до складу іншої держави з повним нехтуванням міжнародними та внутрішніми нормами права, укладеними договорами й угодами. Анексія відбувається з повним іг-

норуванням дійсних інтересів місцевого населення, всупереч їх волі та бажанню. Для забезпечення власних цілей зацікавленою стороною використовуються маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою спеціально підготовленої агентури, фальсифікації та підробка фактичних даних, перенесення справжніх інтересів держави-агресора на місцеve населення (тобто інтереси агресора видаються ним за начебто інтереси мешканців). Оскільки міжнародним суспільством та українською державою, з огляду на численні правопорушення українських і міжнародних норм права, не визнано результатів кримського «референдуму», юридично Крим залишається у складі України. Фактично – він окупований російськими військами та силоміць приєднаний до іншої держави. Анексія Криму в обох випадках відбувалася хоча й методично, проте непослідовно й суперечливо. Не викликає сумнівів, що російська сторона діяла за заздалегідь узгодженим планом, який у процесі втілення терміново доводилося змінювати, застосовуючи обман, підкупи та фальсифікації. В обох випадках важливу роль відіграло й відіграє автохтонне місцеve населення – кримсько-татарський народ. Російська влада під час анексії Криму робила все можливе, щоб заглушити голос його представників, спотворити його зміст або підкупити лідерів кримських татар. Цариця та президент робили багато заяв, де обіцяли кримським татарам спокійне мирне життя. Обіцянки не було виконано у XVII–XIX ст., що спричинило чотири хвилі еміграції та депортацію в 1944 р. за звинуваченням у колабораціонізмі. 9 травня 2014 р. має набрати чинності розширена ст. 280.1 Кримінального кодексу Російської Федерації, яка каратиме винних за заклики до порушення територіальної цілісності Російської Федерації, під яку потенційно може потрапити кожен кримський татарин, який публічно висловить свою незгоду щодо приєднання Криму до складу Росії. Крім того, президент Росії В. Путін закликав Міністерство внутрішніх справ Росії посилено боротися із проявами ісламського екстремізму та тероризму. Проте 20 березня 2014 р. Верховною Радою України було прийнято постанову «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» [11]. У ст. 2 акту законодавець зазначив: «Україна гарантує захист та реалізацію невід’ємного права на самовизначення кримськотатарського народу у складі суверенної й незалежної Української Держави» [11]. Таким чином, держава, фактично, визнала кримськотатарський народ корінним народом Криму, що надає йому юридичних підстав дійсно скористатися своїм правом на самовизначення в такому статусі, в той час як самопроголошена влада підмінила його самовизначенням народів Криму. У Криму дійсно проживає багато народів. Однак у складі України кожен із них, окрім українського, представляє собою національну діаспору. Ці народи мають свою державу. Крім того, не існує поняття народу Криму. Тепер вже офіційно, на державному законодавчому рівні, автохтонним народом Криму визнано

кримських татар. Отже, саме йому й належить право на самовизначення, оскільки, з-поміж інших, він не має власної держави. Під час «референдуму» було зроблено спробу підмінити самовизначення корінного народу фактично самовизначенням російської діаспори, яка мешкала у Криму, та російських громадян. У складі України Крим завжди був регіоном,

який поєднував різні народи, культури та світи, зберігаючи хитку рівновагу миру. Заіхнувши на нього, Росія втратила міжнародний авторитет і підвела світ до небезпечної межі темряви хаосу. Анексія Криму, яка видається Росією за національне свято, є трауром кримських татар, українців та міжнародної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Полное собрание законов Российской империи. – Типография II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Т. 19. – № 14.164.
2. Надинский П.Н. Очерки по истории Крыма / П.Н. Надинский. – Симферополь : Крымиздат, 1951. – Ч. 1.
3. Полное собрание законов Российской империи. – Типография II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Т. 21. – № 15.708.
4. Мурзакевич Н. Распоряжения светлейшего князя Г.А. Потемкина-Таврического касательно устройства Таврической области с 1781 по 1786 г. / Н. Мурзакевич. – Одесса : ЗООИД, 1881. – Т. 12.
5. Полное собрание законов Российской империи. – Типография II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Т. 22. – № 15.920.
6. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
7. Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26.
8. Ведомости Верховного Совета Крыма. – 1992. – № 7.
9. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158.
10. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 14.01.1998 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_006.
11. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : постанова Верховної Ради України від 20.03.2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1140-18>.

УДК 340.15 (477)

ІДЕЯ «ПРАВЕДНОГО ЗАКОНУ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК СУТНІСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

TARAS SHEVCHENKO'S IDEA OF THE «RIGHTEOUS LAW» AS THE ESSENTIAL DIRECTION OF THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC LEGISLATION

Кривицький Ю.В.,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

У статті розглянуто ідею «праведного закону» Тараса Шевченка в якості сутнісного вектора розвитку вітчизняного законодавства. Проаналізовано значеннєві форми слова «закон» у поетичних творах Кобзаря. Особливу увагу приділено дослідженню зв'язку ідеї «праведного закону» Тараса Шевченка із сучасною концепцією правового закону.

Ключові слова: Тарас Шевченко, державно-правові погляди, закон, праведний закон, правовий закон.

В статье рассмотрена идея «праведного закона» Тараса Шевченко в качестве сущностного вектора развития отечественного законодательства. Проанализированы смысловые формы слова «закон» в поэтических произведениях Кобзаря. Особенное внимание уделено исследованию связи идеи «праведного закона» Тараса Шевченко с современной концепцией правового закона.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, государственно-правовые взгляды, закон, праведный закон, правовой закон.

In the article Taras Shevchenko's idea of the "righteous law" was considered as the essential vector of development of domestic legislation. The semantic forms of the word "law" were analysed in the poetic works of Kobza-player. The special attention was given to research of the relationship Taras Shevchenko's ideas of the "righteous law" with the modern conception of legal law.

Key words: Taras Shevchenko, state and legal views, law, righteous law, legal law.

Ім'я Тараса Шевченка – одне з найбільш відомих в Україні та світі. Про творчість і долю поета, прозаїка, художника, великого громадянина й патріота України написано значну кількість праць (наукових, науково-популярних, публіцистичних), знято багато

фільмів; він став темою художнього осмислення в різних видах образотворчого мистецтва. Його ім'я, з упевненістю можна сказати, ніколи не зійде зі сторінок українського та світового буття. Цього року наш народ і вся прогресивна світова громадськість